

УДК 334.012.64:316.334.23:332.1

Н.Мазій

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто елементи мережі інфраструктури підтримки малого підприємництва та основні інституції, що регулюють та контролюють середовище регіональної інфраструктури малого підприємництва. Запропоновано схему державного стимулювання регіональної інфраструктури малого підприємництва та інформаційного продукту інформаційно-консультаційними службами, що значно підвищить індекс ділової активності серед представників малого підприємництва та підвищить конкурентоспроможність як на рівні регіону, так і в країні загалом.

Ключові слова: регіональна інфраструктура, підтримка малого підприємництва, державне стимулювання, інформаційне обслуговування.

У процесі господарської діяльності малі підприємства набувають особливих рис свого функціонування, які мають яскраво виражену регіональну орієнтацію, адже ці господарюючі суб'єкти повинні у процесі діяльності виходити з потреб і можливостей насичення місцевого ринку, обсягу і структури локального попиту. З огляду на те, що регіонам надані достатньо широкі права вирішувати питання у сфері підтримки малого підприємництва на своїй території з урахуванням місцевих особливостей, виникає нагальна потреба створення механізму регулювання розвитку і підтримки малого підприємництва на рівні регіону. Важливе місце у складі цього механізму повинна займати регіональна інфраструктура малого підприємництва, розвиток і ефективне функціонування якої є основою результативності діяльності суб'єктів малого бізнесу.

Стимулювання розвитку та функціонування регіональної інфраструктури малого підприємництва в сучасних умовах є першочерговим щодо вирішення, значимості і актуальності, оскільки доведено пріоритетність державної підтримки розвитку малого підприємництва, про що описано у працях таких відомих науковців, як: В. Андрущенко, О. Білінов, С. Борщук, З. Варналій, І. Гайдуцький, М. Геєць, М. Долішній, І. Лукінов, В. Лялін, О. Крайник, О. Кузьмін, О. Кужель, І. Михасюк, В. Павленков, І. Половінкін, С. Реверчук, В. Савченко, Г. Третяк, Л. Швайка, А. Штангрет та інші.

Незважаючи на вагомий дослідження та широкий інтерес до поставленого завдання, є необхідність пошуку шляхів підвищення індексу ділової активності серед представників малого підприємництва та їх конкурентоспроможності як на рівні регіону, так і в країні загалом.

Метою наукового дослідження є необхідність розробки, удосконалення інституційного та ресурсного забезпечення регіональної інфраструктури малого підприємництва.

Регіональна інфраструктура малого підприємництва – це сукупність державних, недержавних та громадських інститутів (підприємств і організаційних структур), які повинні сприяти створенню та функціонуванню малих підприємств і формувати конкретне організаційно-економічне середовище для стимулювання підприємницької діяльності та підвищення її ефективності.

Найголовніша функція такої інфраструктури – створення умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, подолання труднощів та вирішення проблем, пов'язаних із відсутністю знань, досвіду з питань ведення бізнесу, доступу до кредитів та необхідної інформації, сприяння створенню нових робочих місць, подолання диспропорцій в економічному розвитку регіонів, збільшення експортної спроможності малих підприємств, зростання виробництва та його структурна перебудова, спрощення доступу малого підприємництва до сучасних інноваційних технологій.

Сформовану мережу інфраструктури підтримки малого підприємництва можна класифікувати такими ознаками (рис. 1).

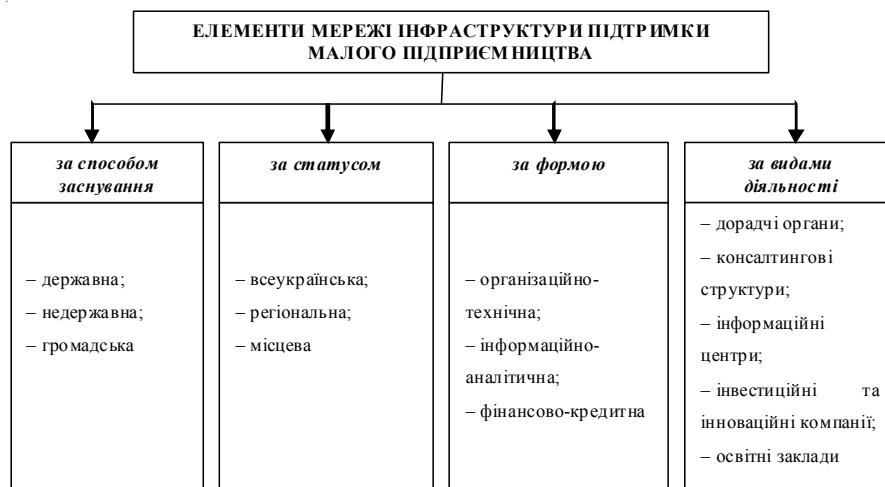

Рис. 1. Класифікація інфраструктурних елементів підтримки малого підприємництва

Виходячи з даних рис. 1, доцільно дещо детальніше розглянути складові інфраструктури малого підприємництва. Так, за способом заснування (рис. 2) інфраструктура має розгалужену мережу державних та приватних інституцій [1].

За статусом інфраструктура малого підприємництва поділяється на всеукраїнську, регіональну та місцеву. У контексті дослідження акцент ставитиметься на регіональну інфраструктуру, про яку йтиметься мова далі.

За формою інфраструктура підтримки малого підприємництва поділяється на:

1. Фінансово-кредитну інфраструктуру, яка представлена банками та небанківськими установами, які працюють на українському фінансовому ринку (страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами, кредитними спілками, фондами громадських об'єднань, товариствами взаємного страхування та кредитування тощо).

2. Організаційно-технічну інфраструктуру, до якої належать товарні біржі, торгові доми, лізингові компанії, асоціації підприємств, транспортні комунікації, засоби зв'язку. На біржовому ринку цінних паперів чільне місце належить Українській фондовій біржі і 29 її філіям у всіх обласних центрах та великих містах України. У 1996 р. почали діяти Київська міжнародна та Донецька фондові біржі. На сільськогосподарському ринку функціонує Українська аграрна біржа і 22 регіональні аграрні біржі.

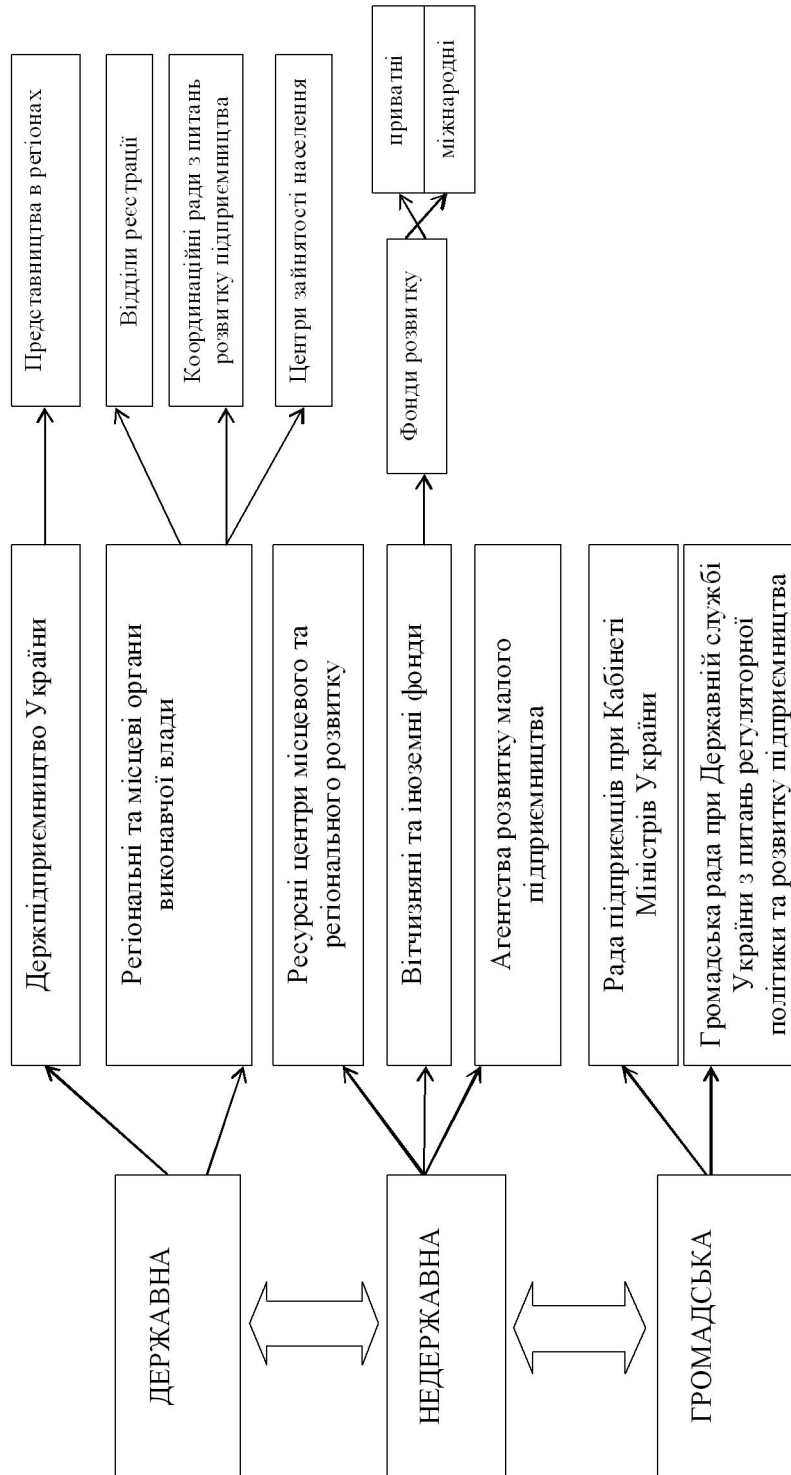

Рис. 2. Складові інфраструктури підтримки малого підприємництва за способом заснування

Деякі організаційні форми виконують функції загальної координації ринкових зв'язків (асоціації, торгові палати), інші – є спеціальними державними органами (служби контролю за стандартами та цінами, податкові інспекції тощо).

3. Інформаційно-аналітичну інфраструктуру, тобто інформаційні, консультативні, юридичні фірми, бізнес-центри і бізнес-інкубатори, аудиторські організації. До функцій установ цієї підгрупи належить надання консультацій підприємцям, підготовка спеціалістів для малих підприємств, вивчення динаміки ринкової кон'юнктури, прогнозування та моделювання наслідків певних рішень, розробка економічної поведінки підприємств, вивчення ринкової динаміки тощо.

На потребі функціонування інформаційно-аналітичної інфраструктури потрібно поставити особливий акцент, адже інформаційна підтримка є важливою складовою для успішного ведення бізнесу. У вітчизняних підприємців, особливо малих, бракує власного досвіду здійснення підприємницької діяльності. Окрім того, жоден підприємець не може володіти усіма знаннями, що мають забезпечити йому успіх. Водночас в Україні існує проблема того, що більшість із існуючих на сьогодні інформаційно-консультаційних центрів, покликаних обслуговувати процес здійснення підприємницької діяльності, надають свої послуги на платній основі. А загальновідомо, що у малих підприємств, особливо на початковій стадії функціонування, не завжди є можливість за кошти отримати консультацію, щоб уникнути помилок у своїй діяльності. Тому вирішення цієї проблеми потребує особливої уваги з боку держави та регіональних органів влади.

Розглянувши основні елементи інфраструктури підтримки малого підприємництва, потрібно зробити особливий акцент на її регіональному значенні, адже регіональна політика підтримки малого підприємництва є частиною соціальної і економічної політики держави та складається з адміністративно-правових і організаційно-економічних форм впливу регіональних органів влади та управління на сферу малого підприємництва. Очевидно, що розвиток та ефективне функціонування регіональної інфраструктури малого підприємництва в Україні повинно регулюватися з боку держави, зокрема держава повинна стимулювати її розвиток за допомогою різноманітних важелів, методів та стимулів. Загальну схему стимулювальної ролі держави в процесі функціонування регіональної інфраструктури малого підприємництва відображає рис. 3.

Рис. 3. Загальна схема державного стимулювання регіональної інфраструктури малого підприємництва

Для того, щоб регіональна інфраструктура малого підприємництва повноцінно функціонувала, потрібно спочатку окреслити так звані “правила гри”, тобто теоретично обґрунтувати, яким чином повинні функціонувати певні органи інфраструктури, що належить до сфери законодавчо-нормативних вказівок та наукових рекомендацій. Розробивши теоретичні рекомендації, потрібно їх реалізувати, впроваджуючи механізми функціонування інфраструктурних органів на практиці, що передбачає виконання регіональними органами влади виконання поставлених державою завдань щодо розвитку регіональної інфраструктури. Виходячи з поданої схеми, окреслимо загальні напрями стимулювання розвитку регіональної інфраструктури малого підприємництва, які, на нашу думку, повинні покращити функціонування її органів.

Приклад розвинутих країни свідчить про важливість державного стимулювання розвитку інфраструктури малого підприємництва. Наприклад, доцільно розглянути досвід Японії, яку ми сприймаємо за назвою японських корпорацій-гігантів. Однак не настільки широко відомо той факт, що не ті корпорації-гіганти, назви яких присутні на всіх рекламних щитах і обкладинках, є основою міцності японської економіки, а нікому не відомі малі й середні підприємства. Японія належить до трійки найпотужніших економік, маючи досить обмежені природні ресурси. Однак головним багатством країни є підприємницький сектор (майже 73% зайнятого населення). Державна фінансова підтримка малого і середнього бізнесу досягає 0,3% видаткової частини бюджету країни. При цьому державні кошти здебільшого слугують для надання непрямої фінансової допомоги сектору МСП (розвиток інфраструктури підтримки, створення різних фондів, надання гарантій, проведення досліджень, надання інформаційних послуг, організація навчання й підвищення кваліфікації кадрів тощо) [2].

Подібна робота з розвитку інфраструктури малого підприємництва проводиться в країнах ЄС, Великобританії, Канаді, Китаї, Південній Кореї, Гонконгу та інших індустріально розвинутих країнах.

Доцільно зазначити, що в Україні спостерігається дещо відмінна ситуація від розвитку інфраструктури у розвинутих країнах. В Україні інфраструктурі ринку ще й досі властиві хаотичність, нерівномірний розвиток, неналагодженість взаємозв'язків між різними її учасниками, а тому її функціонування як єдиного цілого поки що є проблематичним. Аналіз реалізації регіональних програм підтримки підприємництва засвідчує, що лише 5,2% коштів місцевих бюджетів спрямовується на розвиток інфраструктури. Як наслідок, у більшості регіонів або ще не сформовано базової мережі фінансово-кредитної та навчально-консультативної інфраструктури підтримки бізнесу, або формується вона спонтанно без координаційної ролі місцевої влади, що знижує ефективність її функціонування для забезпечення потреб розвитку місцевого малого бізнесу [3].

Загалом, якщо звернутися до історичного моменту, то процес формування інфраструктури підтримки підприємництва в Україні характеризувався бурхливим розвитком окремих її елементів при відсутності комплексного підходу до створення системи загалом. Різномісний елементи інфраструктури створювалися при багаторазовому дублюванні їх функцій та відсутності реальних потреб у них суб'єктів малого бізнесу, нерівномірним розміщенням у регіонах об'єктів інфраструктури тощо. Щодо нормативного забезпечення формування та функціонування інфраструктури підтримки малого підприємництва, то тут можна констатувати достатність законодавчих та нормативних актів для її існування.

Зокрема, формування інфраструктури малого підприємництва розпочалося зі схваленням у 1996 р. Кабінетом Міністрів України Концепції державної політики розвитку малого підприємництва та затвердженням Програми розвитку малого підприємництва в Україні на 1997 – 1998 рр. (Постанова Кабінету Міністрів України № 86 від 29.01.1997 р.), а також прийняттям регіональних програм підтримки малого підприємництва на 1997 – 1998 рр., які передбачали конкретні заходи та механізми формування інфраструктури підтримки малого підприємництва на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, розробку законодавчих і нормативних актів з питань регулювання підприємницької діяльності.

У 2000 р., відповідно до ст. 10 Закону України “Про державну підтримку малого підприємництва”, було передбачено подальше формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва шляхом створення та забезпечення діяльності, насамперед, мережі бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів. Окрім того, Законом України “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні” одним із ключових напрямів державної підтримки було визначено формування інфраструктури розвитку малого підприємництва.

Загалом, законодавчо-нормативна база держави на підставі Концепції регіонального розвитку визначає, що формування і впровадження політики підтримки малого підприємництва повинно покладатися, насамперед, на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які мають бути зацікавленими в розширенні сектора малого бізнесу на території свого регіону й населеного пункту. Така політика має сприяти ефективнішому розвитку регіональних малих підприємств, насиченості місцевого ринку продукцією та, як наслідок, кращому задоволенню потреб місцевого населення. Це якраз і можна реалізувати завдяки раціональному стимулюванню розвитку об’єктів інфраструктури з боку місцевих органів влади, яка покликана полегшувати функціонування малих підприємств.

Проте доцільно зазначити, що на сьогодні існує багато проблем, пов’язаних із функціонуванням інфраструктури, яка обслуговує процес здійснення малого підприємництва на рівні регіонів. Так, у багатьох регіонах досі не існує чіткого уявлення про те, яким чином повинні діяти інфраструктурні органи підтримки малого бізнесу, відсутні об’єктивні відомості про реальні потреби суб’єктів ринку в тих чи інших видах ділових послуг. Зокрема, значна кількість посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, до відання яких належить цей напрям роботи, не мають чіткого уявлення про специфіку діяльності окремих видів об’єктів інфраструктури. Зазначені проблеми погіршують і без того складну ситуацію, яка існує у сфері малого підприємництва, поглиблюючи диспропорції в розподілі об’єктів інфраструктури у різних регіонах України.

На основі проведеного вище аналізу, який свідчить про потребу посилити увагу держави на регіональний розвиток малих підприємств, можна сформулювати певні рекомендації щодо державного стимулювання розвитку регіональної інфраструктури підтримки малого бізнесу в Україні, які потрібно враховувати в управлінській діяльності місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, а саме:

1) необхідно збільшити обсяги фінансування заходів щодо розвитку мережі інфраструктури в рамках реалізації Національної та регіональних програм підтримки малого підприємництва;

2) на рівні окремого регіону у межах регіональної програми його розвитку потрібно окремо розробляти місцеві підпрограми розвитку мережі інфраструктурних елементів, які повинні обслуговувати сферу малого підприємництва;

3) регіональні органи влади як представники державної влади в окремій місцевості повинні стимулювати підвищення якості надання послуг малим підприємствам наявними інфраструктурними органами, а також сприяти збільшенню кількості суб'єктів інфраструктури та урізноманітненню їхньої діяльності;

4) з метою реальної практичної допомоги діючим інфраструктурним елементам місцевим органам влади потрібно стимулювати їх розвиток шляхом надання вільних площ на умовах пільгової оренди, ресурсного забезпечення тощо;

5) доцільно широко застосовувати досягнення у сфері новітніх комп'ютерних технологій, зокрема надавати інфраструктурним органам Інтернет-послуги, сприяти формуванню віртуальних бізнес-інкубаторів як специфічних інфраструктурних органів, створенню і діяльності ресурсних центрів тощо;

6) для того, щоб мале підприємництво мало можливість розвиватися на інноваційній основі, необхідно в державі створити економіко-правові умови для формування інфраструктури інноваційного розвитку малого підприємництва (бізнес-центрів та центрів розвитку малих підприємств, бізнес-інкубаторів, виробничих та технологічних парків) та удосконалити законодавство в інноваційній сфері відповідно до норм і стандартів ЄС. Окремий акцент потрібно поставити на розвитку регіональної інфраструктури підтримки малого інноваційного бізнесу;

7) у напрямі розвитку суб'єктів малого підприємництва з інноваційним спрямуванням діяльності потрібно на регіональному рівні удосконалити та спростити процедуру експертизи і реєстрації інноваційних структур та їх проєктів. З цієї метою потрібно стимулювати розвиток інформаційно-аналітичних складових регіональної інфраструктури розвитку малого підприємництва;

8) з метою оптимізації співвідношення розвитку малого підприємництва та інноваційної інфраструктури його підтримки потрібно розробляти та затверджувати регіональні інноваційні стратегії та програми розвитку регіональних технопарків, стимулювати створення венчурних та інноваційних фондів, тобто впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу у діяльність державних органів влади у напрямі покращення функціонування регіональної інфраструктури розвитку малого підприємництва;

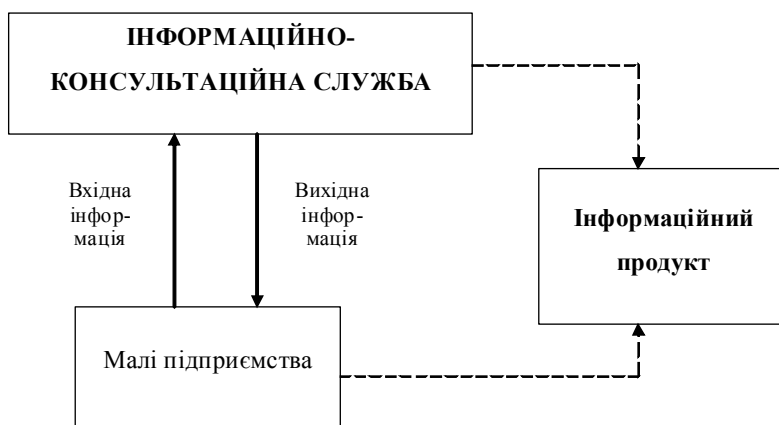
9) особливий наголос потрібно поставити на потребі стимулювання діяльності системи інформаційного та консультаційного обслуговування малого підприємництва, яка має бути представлена спеціалізованими фірмами, що надають послуги малим підприємствам (бухгалтерські та аудиторські фірми, рекламні агентства тощо);

10) у сфері здійснення консультаційних послуг малим підприємствам також необхідним є розвиток діяльності навчальних центрів із підготовки та перепідготовки спеціалістів для роботи на малих підприємствах, тому на рівні регіонів виконавчим органам влади та органам місцевого самоврядування потрібно стимулювати збільшення кількості цих інфраструктурних елементів. Водночас на рівні держави доцільно запровадити функціонування системи державної акредитації установ інфраструктури, що надаватимуть сертифіковані навчально-консультативні послуги малому бізнесу

Також особливого підходу до пошуку шляхів вдосконалення функціонування потребують такі елементи інфраструктури, як фінансово-кредитна, організаційно-технічна та інформаційно-аналітична, адже успішне функціонування зазначених організаційних структур сприятиме ефективній діяльності малих підприємств на ринку. Зокрема, розвиток підприємництва потребує створення розвинутої системи

інформаційно-аналітичного забезпечення та інфраструктури, що підтримує її діяльність. Основними елементами такої системи повинні стати інформаційно-консультаційні служби як елементи інформаційно-аналітичної інфраструктури, які покликані здійснювати систематизацію вхідних і вихідних потоків інформації, що стосується діяльності малих підприємств регіону. Вхідні потоки інформації – це запити підприємців, а вихідні – це база даних або інноваційний пакет пропозицій спеціалістів, що задіяні в роботі інформаційно-консультаційних служб. Таким чином надавалася би реальна допомога малим підприємствам на основі формування інформаційного продукту.

Схематично процес формування інформаційного продукту інформаційно-консультаційних служб наведено на рис. 4.

Рис. 4. Створення інформаційного продукту інформаційно-консультаційними службами

Інформаційно-консультаційна служби повинні забезпечувати для малих підприємств регіону доступність до інформаційної бази за рахунок особистих контактів, а також за рахунок публікацій у періодичних виданнях, виступів спеціалістів на семінарах, круглих столах і конференціях, трансляцій на радіо і телебаченні. Також діяльність інформаційно-консультаційної служби зможе створити умови для розвитку малих підприємств на основі:

- збирання, зберігання, аналізу та прогнозування інформації про кон'юнктуру регіонального ринку і тенденції його розвитку, про показники конкурентоспроможності малих підприємств регіону;
- пошуку бюджетних та позабюджетних джерел фінансування, відомостей про кредитні організації і їх умови;
- розробки та реалізації комплексних інтегрованих маркетингових програм, рекламних, збутових, постачальницьких та інших заходів;
- надання методичної допомоги товаровиробникам із правових, організаційно-економічних і технологічних питань, зокрема із зарубіжного досвіду;
- постійного моніторингу конкурентного середовища на ринку.

Також діяльність зазначених служб повинна передбачати диференційоване інформаційне обслуговування суб'єктів малого підприємництва залежно від його технічного забезпечення та платоспроможності.

Поряд із інформаційно-аналітичною, важливе значення має функціонування фінансово-кредитної інфраструктури. Аналіз діяльності її складових та пошук шляхів покращення їх функціонування було розглянуто у попередньому розділі, тому більше уваги потрібно приділити організаційно-технічній інфраструктурі. У вказаному напрямку необхідно активізувати участь органів державного управління у процесах розвитку торговельної мережі та мережі послуг на ринку споживчих товарів регіону, забезпечити стабільні умови розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів і послуг, його товарного наповнення та стабільної цінової ситуації, сформувати ефективну цивілізовану торговельно-збутову інфраструктуру, здатну забезпечувати високий рівень торговельного та побутового обслуговування населення відповідно до їх потреб.

Висновки

Для покращення розвитку організаційно-технічної інфраструктури з боку регіональних органів влади необхідно, на нашу думку, вжити таких заходів:

– забезпечення подальшого розвитку торговельної мережі та мережі послуг на основі розроблених перспективних планів розвитку інфраструктури торгівлі та побутового обслуговування населення регіону;

– перетворення і перебудова ринків із продажу продовольчих та непродовольчих товарів у сучасні торговельно-сервісні комплекси, створення необхідних умов для продажу сільськогосподарської продукції безпосередньо її виробниками;

– сприяння покращенню транспортної інфраструктури регіону (ремонт доріг, налагодження нових засобів зв'язку тощо) з метою кращої комунікації підприємницьких структур із постачальниками, споживачами та іншими суб'єктами господарських відносин;

– розширення мережі сучасних підприємств торгівлі, насамперед в гуртовому секторі, адаптованих до світових стандартів (гіпер-, макро-, супермаркетів, гуртових ринків тощо), а також діяльності торгових домів, торгових бірж, асоціацій підприємців.

У підсумку доцільно зазначити, що кінцевою метою стимулювання розвитку мережі регіональної інфраструктури, яка обслуговує сферу малого підприємництва, є не тільки створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів господарювання, але й вирішення таких загальнонаціональних завдань, як гармонічна взаємодія інституцій, які регулюють і контролюють якість підтримки малого підприємництва, фінансово-інформаційне забезпечення суб'єктів господарювання, що призведе до створення нових робочих місць у регіонах, зростання обсягів виробництва та вирівнювання диспропорцій, що склалися в економічному розвитку регіонів держави.

Література

1. Кужель О. Роль малого бізнесу в регіональному соціально-економічному розвитку [Електронний ресурс] / О. Кужель. — Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=242>.

2. Лялин В. Е. Развитие малого предпринимательства: отечественный и зарубежный опыт [Текст] / В. Е. Лялин, В. И. Ляшенко, К. В. Павлов [и др.]. — М. : Экономист, 2006. — С. 176; 183.

3. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні [Текст] : нац. доп. / К. Ващенко, З. Варналій, В. Воротін [та ін.]. — К. : Держкомпідприємництво, 2008. — С. 139.

**STIMULATION OF DEVELOPMENT AND FUNCTIONING
OF REGIONAL INFRASTRUCTURE OF SMALL ENTREPRENEURSHIP**

The elements of infrastructure network of small entrepreneurship support and basic institutions that regulate and control the environment of regional infrastructure of small entrepreneurship are considered. The scheme of state stimulation of regional infrastructure of small entrepreneurship and informative product by informatively-consultative services that considerably increase the index of business activity among the representatives of small entrepreneurship and promote competitiveness both at the region and country level is offered.

Key words: regional infrastructure, support of small entrepreneurship, public stimulation, information supply.